

Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

УДК 343.1

Клепка Дар'я Ігорівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України*

Klepka Daria

*PhD in Law, Senior Scientific Researcher
Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems
National Academy of the Law Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0001-8423-4581*

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО
ПРАВОСУДДЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ¹
INTERNATIONAL EXPERIENCE OF DISTANCE JUSTICE IN
CRIMINAL PROCEEDINGS**

Анотація. Вступ. Від початку повномасштабної збройної російської агресії на території України з 24 лютого 2022 року понад 89 приміщень, у яких розміщувалися 85 судових установ, зазнали пошкоджень. Крім цього, на тимчасово захоплених територіях держави наразі зупинено здійснення правосуддя для запобігання загрози життю та здоров'ю суддів та учасників судового процесу. Однак навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може

---

¹ *Примітка.* Підготовлено на виконання теми фундаментального дослідження «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні», що досліджується в НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ 0121U114401).

бути обмежено. Тож в умовах сьогодення особливого значення набуває здійснення судового розгляду в порядку дистанційного судового провадження. У зв'язку з цим актуальним видається дослідження міжнародного досвіду здійснення дистанційного судового провадження.

Мета - дослідити міжнародний досвід здійснення дистанційного судового провадження в кримінальному процесі.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно правові акти іноземних держав; 2) іноземна література, в якій висвітлюються питання здійснення дистанційного судового провадження в кримінальному процесі. У процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: діалектичний, історико-правовий, статистичний, системно-структурний, метод узагальнення. Звернення до історико-правового методу забезпечило вивчення генези дистанційного провадження в кримінальному процесі. Порівняльно-правовий метод дозволив здійснити аналіз кримінального процесуального законодавства різних країн щодо здійснення судового засідання в дистанційній формі. Статистичним методом використаний у процесі дослідження правозастосовної практики, її узагальнення. Метод узагальнення став у нагоді під час зведення одиничних фактів у єдине ціле, формулювання висновків.

Результати. На підставі проведеного аналізу виділені такі переваги дистанційного судового провадження: економічні, організаційні, темпоральні, безпекові. Зроблено висновок, що міжнародний досвід є ціннісним орієнтиром в аспекті запровадження дистанційного судового провадження в національному кримінальному процесі. Зазначається що під час вдосконалення нормативної моделі національного дистанційного кримінального провадження, серед іншого має бути врахований й міжнародний досвід його функціонування.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується провести компаративний аналіз національного кримінального процесуального законодавства та законодавства інших держав в аспекті унормування проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.

Ключові слова: *кримінальне провадження, дистанційний судовий розгляд, відеоконференція, міжнародний досвід.*

Summary. *Introduction. Since the beginning of the full-scale armed Russian aggression on the territory of Ukraine since February 24, 2022, more than 89 premises, which housed 85 judicial institutions, were damaged. In addition, the administration of justice is currently suspended in the temporarily occupied territories of the state to prevent threats to the lives and health of judges and participants in the court process. However, even under martial law, a person's constitutional right to judicial protection cannot be limited. Therefore, in today's conditions, conducting court proceedings in the manner of remote court proceedings is of particular importance. In this regard, the study of the international experience of conducting remote court proceedings seems relevant.*

The goal is to investigate the international experience of remote judicial proceedings in criminal proceedings.

Materials and methods. The research materials are: 1) normative legal acts of foreign countries; 2) foreign literature, which covers the issues of remote judicial proceedings in criminal proceedings. In the process of research, the following scientific methods were used: dialectical, historical-legal, statistical, system-structural, generalization method. Turning to the historical-legal method ensured the study of the genesis of remote proceedings in the criminal process. The comparative legal method made it possible to carry out an analysis of the criminal procedural legislation of different countries regarding the

implementation of a court session in a remote form. The statistical method used in the process of researching law enforcement practice, its generalization. The method of generalization came in handy when combining single facts into a single whole, formulating conclusions.

Results. On the basis of the conducted analysis, the following advantages of remote court proceedings are highlighted: economic, organizational, temporal, security. It was concluded that international experience is a valuable guide in the aspect of introducing remote court proceedings in the national criminal process. It is noted that during the improvement of the normative model of national remote criminal proceedings, among other things, the international experience of its functioning should be taken into account.

Prospects. In further scientific research, it is proposed to conduct a comparative analysis of the national criminal procedural legislation and the legislation of other states in the aspect of normalizing the conduct of procedural actions in the video conference mode during court proceedings.

Key words: *criminal proceedings, remote trial, video conference, international experience.*

Постановка проблеми. Від початку повномасштабної збройної російської агресії на території України з 24 лютого 2022 року понад 89 приміщень, у яких розміщувалися 85 судових установ, зазнали пошкоджень. Деякі – до повного руйнування та розкрадання майна [1]. Крім цього, на тимчасово захоплених територіях держави наразі зупинено здійснення правосуддя для запобігання загрози життю та здоров'ю суддів та учасників судового процесу. Однак навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може бути обмежено. У зв'язку з цим відбулися зміни у територіальній підсудності справ. Законом України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено, що у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на

якій введено воєнний стан, може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів [2].

Безперечно, зміна територіальної підслідності має істотний вплив на темпоральні показники відправлення правосуддя (ускладнюється доступ осіб до суду внаслідок логістичних труднощів, збільшується кількість випадків відкладення судових засідань тощо), зокрема й у кримінальному провадженні. Тож в умовах сьогодення особливого значення набуває здійснення судового розгляду в порядку дистанційного судового провадження. У зв'язку з цим актуальним видається дослідження міжнародного досвіду здійснення дистанційного судового провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання використання відеоконференції у кримінальному провадженні (у тому числі дистанційного судового розгляду) досліджували такі українські науковці, як Бежанова А. [3], Мурадов В. [4], Смирнова М. [5], Шульга Н. [6] та ін. Окремо слід вказати на вагомий внесок у вирішення проблем нормативного закріплення використання відеоконференції у кримінальному провадженні: М. Пашковського [7] та ін. Питання здійснення дистанційного судового провадження в умовах пандемії Covid19 висвітлені в роботі О.В. Капліної, А.Р. Туманянц, С.Л. Шаренко [8]. За сучасних умов відправлення правосуддя окремі питання дистанційного судового розгляду розглядали О.М. Дроздов, І.В. Гловюк [9], І.А. Тітко [10]. Водночас системного аналізу міжнародного досвіду дистанційного судового провадження в науковій літературі не було висвітлено.

Метою статті є дослідження міжнародного досвіду здійснення дистанційного судового провадження в кримінальному процесі.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно правові акти іноземних держав; 2) іноземна література, в якій

висвітлюються питання здійснення дистанційного судового провадження в кримінальному процесі.

У процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: діалектичний, історико-правовий, статистичний, системно-структурний, метод узагальнення.

Звернення до історико-правового методу забезпечило вивчення генези дистанційного провадження в кримінальному процесі. Порівняльно-правовий метод дозволив здійснити аналіз кримінального процесуального законодавства різних країн щодо здійснення судового засідання в дистанційній формі. Статистичним методом використаний у процесі дослідження правозастосовної практики, її узагальнення. Метод узагальнення став у нагоді під час зведення одиничних фактів у єдине ціле, формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу. Варто наголосити, що дистанційний судовий розгляд не є новелою як для національної так й іноземної юридичної практики, і функціонує вже понад 10 років. Зокрема, у Німеччині такий формат закріплений у процесуальному законодавстві задовго до пандемії. Сенс полягав в економії часу і коштів на дорогу учасників справи до суду, а також у прискоренні процесу судового розгляду. Використання техніки для ВКЗ є одним з елементів диджиталізації правосуддя, до якої прагнуть суди ФРН [11]. З початком же пандемії Covid-19 більшість демократичних країн, намагалися віднайти спосіб забезпечити право особи на судовий захист у нових умовах. Враховуючи жорсткі карантинні заходи щодо обмеження особистого спілкування, перебуванням в одному приміщенні, упередження інших контактів між людьми, найбільш розповсюдженою стала саме практика запровадження дистанційного правосуддя.

Так, наприклад, в Естонії суддів забезпечили ноутбуками, інших працівників судів – планшетами для роботи з дому. Більшість судових

розглядів перемістилась у віртуальний простір. Аналогічно ситуація вирішилась й у Німеччині, у зв'язку з пандемією суддів забезпечили можливість доступу до службового комп'ютера з домашнього робочого місця. Наради суддів проводяться в режимі ВКЗ. Крім того, в Німеччині судді мають можливість накладати електронний підпис на судові рішення, перебуваючи вдома. Для цього лише потрібні відповідні технічні умови [11].

Під час пандеміє у Великій Британії для розгляду дрібних кримінальних правопорушень британські судді проводили слухання справ, перебуваючи вдома та використовуючи програмне забезпечення Skype. Так, суддя Бен Яллоп (Ben Yallop), який поділився своїм досвідом, 146 вказав, що, розглядаючи справи, пов'язані із дрібними дорожньо-транспортними правопорушеннями, він перебував вдома, всю інформацію по справах йому надсилав його Legal Advisor (помічник), який також перебував вдома та готував матеріали. Правопорушники були відсутніми під час розгляду їх справ, втім, за бажанням мали змогу надати заздалегідь свої письмові пояснення, надіславши їх до суду. Такий режим дозволив судді розглянути 60 справ за дві години [12].

Дистанційне правосуддя в США запроваджено ще до пандемії, водночас з її початком його застосування суттєво розширено. У березні 2020 року Конгрес США прийняв закон CARES, який дозволяв використання ВКЗ для низки федеральних кримінальних проваджень, включаючи висунення обвинувачення, слухання щодо тримання під вартою, попередні слухання, слухання про визнання провини та, за рішенням головного судді округу, розгляд заяви про вчинення злочину та винесення вироку. На державному рівні, суди так само отримали дозвіл використовувати онлайн-слухання для термінових і важливих питань, включаючи слухання про звільнення під заставу, визнання провини та винесення вироку. Хоча раніше відеоконференції часто проводилися за

допомогою технології замкнутого телебачення, під час пандемії такі онлайн-платформи, як Zoom і Microsoft Teams, стали домінуючими, оскільки адвокати, судді та працівники суду, а не лише відповідач, мали з'являтися віддалено [13].

У процесі імплементації великої реформи електронного судочинства перебуває Латвія. Після запровадження локдауну судові засідання не відбувалися, а справи розглядалися переважно в письмовому провадженні, а коли це було неможливо – у режимі відеоконференції. Судді працювали вдома. Мали право брати паперову справу додому для опрацювання. Спеціальна електронна система дозволяє ознайомитися із судовою практикою. Використовували електронний підпис процесуальних документів [11].

Відмітимо, що питання дистанційного провадження неодноразово потрапляли до орбіти наукових інтересів іноземних учених. Так, дослідниками досліджувались як переваги відправлення правосуддя в такій формі так і недоліки.

Як зазначають в іноземній літературі, дистанційне судочинство дозволило судам, сторонам та іншим учасникам провадження відтворити середовище очного судового розгляду з додатковою перевагою ефективності для всіх, і покращеного доступу громадян до правосуддя. Дистанційне провадження допомагає обмежити витрати підозрюваного, обвинуваченого на адвоката, усуваючи час на дорогу адвокатів і очікування в будівлі суду [14]. Також варто зазначити, що дистанційне провадження може заощадити кошти, усуваючи потребу транспортувати затриманих підозрюваних, обвинувачених із місць утримання до зали суду [13]. Наприклад, за оцінками, використання дистанційного провадження в окрузі Лос-Анджелес допомогло округу заощадити значний відсоток із приблизно 63 мільйонів доларів США витрачених у 2016-17 роках на управління складною транспортною програмою, яка включала робочу

силу, обладнання, технічне обслуговування, ремонт і паливо для транспортування 723 000 поїздок ув'язнених до місцевих судів [15]. У дослідженні У 2010 році Національний центр судів штатів опитував судових адміністраторів у п'ятдесяти штатах, більшість респондентів заявили, що відеоконференції заощадили час персоналу та витрати на паливо для їхніх судів та інших державних установ [16].

Крім того, у літературі зазначається, що під час використання дистанційної форми судочинства відмічається підвищення продуктивності роботи суддів. Дистанційне провадження також забезпечує гнучкість для судів у плануванні свого розкладу, натомість очне провадження може бути неможливим, наприклад, через відсутність вільних залів для судових засідань [6]. Жаніа Тьорнер зазначає, що технологія ВКЗ може полегшити потерпілим, свідкам і підозрюваним, обвинуваченим участь у кримінальному процесі. На її думку дистанційне правосуддя може мати переваги перед очним в аспекті участі експертів у провадженні експерти. Свідки та потерпілі, які живуть далеко від будівлі суду або мають важкий графік роботи чи доглядають дітей, також частіше братимуть участь через відео. Крім того, на думку авторки свідки, які можуть бути залякані в присутності підсудного, можуть бути більш відкритими для дачі показань дистанційно. Нарешті, відеоконференція, швидше за все, буде зручнішою формою участі в судовому засіданні для підозрюваних, обвинувачених, які перебувають під заставою [13].

Вважається, що дистанційне провадження також прискорює розгляд справ, надаючи суддям більшу гнучкість і передбачуваність у плануванні кримінальних проваджень, а також швидшому переміщенні справ. Зазначається, що онлайн-провадження зменшує затримки, які можуть виникнути, коли учасник змушений долати певні відстані з метою дістатися до суду, або через фізичні обмеження, які ускладнюють пересування». Загалом очікується, що при використанні відеоконференції «можна

розглянути більше справ за наявний проміжок часу наявним персоналом суду» [17]. У наукових публікаціях відмічають, що відеоконференції призводять до швидшого розгляду справ, це приносить користь суспільству, оскільки дозволяє обвинуваченим, потерпілим та їхнім сім'ям жити далі, а також зменшує витрати на утримання під вартою [18].

Також іноземні вчені звертають увагу, що відеоконференції можуть підвищити безпеку в транспортуванні затриманих підсудних до зали суду шляхом «усунення шкоди або занепокоєння, які ув'язнені можуть створювати іншим обвинуваченим, працівникам суду, працівникам правоохоронних органів або цивільним особам» [15]. Крім того, в період пандемії Covid-19 дистанційне провадження упереджувало очні контакти між різними учасниками провадження, що сприяло забезпеченню безпеки таких осіб щодо можливого інфікування цією хворобою.

Безумовно дистанційне правосуддя поряд із перевагами такої форми судочинства має й чисельні недоліки. Зокрема, в іноземній літературі щодо недоліків запровадження дистанційного правосуддя в період пандемії зазначається, що хоча розширення використання відео- та телефонного провадження у кримінальних справах може допомогти захистити обвинувачених, працівників суду, адвокатів та представників громадськості від ризику зараження Covid-19 у суді, це також несе в собі потенційні ризики для деяких конституційних прав людини. Наприклад, дистанційне ведення важливих кримінальних судових справ може перешкоджати конституційному праву обвинуваченого бути присутнім, праву на очну ставку зі свідками та можливості приватно спілкуватися з адвокатом. Деякі обвинувачені можуть відчувати, що зовнішність віддалено зменшує їхню здатність відстоювати свої інтереси, налагоджувати більш відчутний зв'язок із особами, які з'ясовують факти, і ставитися до них справедливо. Крім того, навіть якщо підсудний дає згоду на дистанційне слухання, можуть виникати питання щодо обставин, за

яких ця згода була надана, особливо якщо підсудний дав згоду, намагаючись вийти з-під варти через небезпечні умови, пов'язані з ув'язненням під час спалах коронавірусу [19].

Окрім того акцентується увага на тому, що дистанційне правосуддя також є складним у використанні для зацікавлених сторін. Перегляд сторін через відеозв'язок ускладнює для суддів уловлювати елементи невербальної комунікації та помічати, коли підсудний відчуває труднощі, особливо через те, що технологія не працює належним чином протягом слухання. Деякі дослідження показують, що це може призвести до більш суворих вироків. Щоб запобігти порушенням прав на справедливий судовий розгляд, держава повинна розширити програми правової допомоги, щоб гарантувати, що жоден відповідач не буде не представлений на дистанційних слуханнях з фінансових причин [18].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вищевикладене свідчить про широкий досвід здійснення судьями дистанційного правосуддя в усьому світі. На переконання Наталії Блажівської, ці приклади надають підстави стверджувати про великі перспективи для впровадження повноцінного онлайн-правосуддя. «І судді в різних країнах світу вважають, що немає сенсу повертатися до минулого, треба рухатися вперед і змінювати законодавство таким чином, щоб забезпечувати технічну можливість слухати судові справи, перебуваючи вдома чи в іншому віддаленому місці, якщо судді чи сторони у справі не можуть бути фізично присутніми в суді. З огляду на воєнний стан ми тим більше маємо рухатися в ногу з усім світом, вносити комплексні, але виважені зміни до законодавства. Так, це не стане панацеєю в нинішніх умовах, але все ж буде важливим кроком. Це також відповідатиме глобальній ідеї Президента України про державу в смартфоні» [11].

На підставі проведеного аналізу можна виділити такі переваги дистанційного судового провадження як: економічні, організаційні,

темпоральні, безпекові. Міжнародний досвід є ціннісним орієнтиром в аспекті запровадження дистанційного судового провадження в національному кримінальному процесі. Видається, що під час вдосконалення нормативної моделі національного дистанційного кримінального провадження, серед іншого має бути врахований й міжнародний досвід його функціонування.

В подальших наукових дослідженнях пропонується провести компаративний аналіз національного кримінального процесуального законодавства та законодавства інших держав в аспекті унормування проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.

Література

1. Приміщення судів України у часи війни: які постраждали найбільше. Судово-юридична газета. 27 вересня 2022. URL: <https://sud.ua/uk/news/photo/250322-primischennya-sudiv-ukrayini-u-chasi-viyni-yaki-postrazhdali-naybilshe-foto> (дата звернення: 15.06.2023)
2. Цветкова К. Які суди зміни підсудність на час воєнного стану? (GOLAW). URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/yaki-sudi-zminili-pidsudnist-na-chas-voyennogo-stanu/> (дата звернення: 15.06.2023)
3. Бежанова А. Проблеми застосування режиму відеоконференції під час судового засідання. Процесуальні аспекти досудового розслідування : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 07 квітня 2017 р.). Одеса : ОДУВС, 2017. С. 28-29.
4. Мурадов В. Проблеми використання відеоконференцзв'язку на сучасному етапі розвитку техніко-криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ. *Право України*. 2011. № 7. С. 235–240.

5. Смирнов М. І. Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцзв'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2005. 268 с.
6. Шульга Н. В. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 208 с.
7. Пашковський М. І. Відеоконференція у кримінальному судочинстві. Правове життя сучасної України : Тези доповідей Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу (21-22 травня 2010 року ОНЮА). Одеса, 2010. С. 587-589.
8. Капліна О. В., Туманянц А. Р., Шаренко С. Л. Судочинство у кримінальному провадженні під час пандемії covid-19: міжнародний досвід та вітчизняна практика. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 3. С. 141-167. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35663/1.pdf> (дата звернення: 15.06.2023)
9. Гловюк І.В., Дроздов О.М. Проведення судового засідання у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні: доктринальні та практичні проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/104.pdf (дата звернення: 20.06.2023)
10. Ažubalytė R., Titko I. Remote criminal trial—fair trial? *International Comparative Jurisprudence*. 2022. Т. 8, №. 2. URL: <https://ojs.mruni.eu/ojs/international-comparative-jurisprudence/article/view/7416/5635> (дата звернення: 20.06.2023)
11. Правосуддя в дистанційному режимі забезпечує право учасників судових засідань на захист від загроз. 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1301262/> (дата звернення: 15.06.2023)

12. Turner J. I. Remote Criminal Justice. 53 TEX. TECH L. REV. 197. 2021.
URL: https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1829&context=law_faculty (дата звернення: 15.04.2023)
13. Moss B. Courts continue to embrace remote proceedings. Tomson Reuters. 30 November 2022. URL: <https://www.thomsonreuters.com/en-us/posts/news-and-media/courts-remote-proceedings/> (дата звернення: 15.04.2023)
14. Citizens' Econ. Efficiency Comm'n, Video Arraignment 2.0: Streaming Justice. 2019. 10. URL: http://eec.lacounty.gov/Portals/EEC/Reports/202_0619VideoArraignmentReport.pdf (дата звернення: 15.04.2023)
15. Courts' Realized Savings Through Video Conferencing (illustration), in Video Conferencing Survey, NAT'L CTR. FOR STATE CTS. 2010. URL: https://www.ncsc.org/__data/assets/image/0019/16732/q48-png.png (дата звернення: 15.04.2023)
16. Poulin A. B. Criminal Justice and Videoconferencing Technology: The Remote Defendant, 78 TUL. L. REV. 2004. P. 1089.
17. Gourdet C. et al. Court Appearances in Criminal Proceedings Through Telepresence: Identifying Research and Practice Needs to Preserve Fairness While Leveraging New Technology, RAND CORP., at 3. 2020. doi: <https://doi.org/10.7249/RR3222> (дата звернення: 15.04.2023)
18. Remote Criminal Court Proceedings During COVID-19. URL: <https://www.justia.com/covid-19/impact-of-covid-19-on-criminal-cases/remote-criminal-court-proceedings-during-covid-19/> (дата звернення: 15.04.2023)
19. Tralmaka I. Defence Rights in Remote Justice Procedures. URL: <https://www.unodc.org/dohadeclaration/en/news/2020/06/defence-rights-in-remote-justice-procedures.html> (дата звернення: 15.04.2023)

References

1. Prymishchennia sudiv Ukrainy u chasy viiny: yaki postrazhdaly naibilshe. Sudovo-yurydychna hazeta. 27 veresnia 2022. URL: <https://sud.ua/uk/news/photo/250322-primischennya-sudiv-ukrayini-u-chasi-viyni-yaki-postrazhdali-naybilshe-foto> (date of access: 15.06.2023)
2. Tsvietkova K. Yaki sudy zminy pidsudnist na chas voiennoho stanu? (GOLAW). URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/yaki-sudi-zminili-pidsudnist-na-chas-voyennogo-stanu/> (date of access: 15.06.2023)
3. Biezhanova A. Problemy zastosuvannia rezhymu videokonferentsii pid chas sudovoho zasidannia. Protsesualni aspekty dosudovoho rozsliduvannia : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 07 kvitnia 2017 r.). Odesa : ODUVS, 2017. S. 28-29.
4. Muradov V. Problemy vykorystannia videokonferentszviazku na suchasnomu etapi rozvytku tekhniko-kryminalistychnoho zabezpechennia sudovoho rozghliadu kryminalnykh sprav. Pravo Ukrainy. 2011. № 7. S. 235–240.
5. Smyrnov M. I. Osoblyvosti nadannia vzaiemnoi pravovoi dopomohy u kryminalnykh spravakh z vykorystanniam metodu videokonferentszviazku : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09. K., 2005. 268 s.
6. Shulha N. V. Provedennia protsesualnykh dii u rezhymi videokonferentsii u kryminalnomu provadzhenni : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09. Kyiv, 2019. 208 s.
7. Pashkovskiy M. I. Videokonferentsiia u kryminalnomu sudochnstvi. Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy : Tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii profesorsko-vykladatskoho i aspirantskoho skladu (21-22 travnia 2010 roku ONIuA). Odesa, 2010. S. 587-589.
8. Kaplina O. V., Tumanians A. R., Sharenko S. L. Sudochnstvo u kryminalnomu provadzhenni pid chas pandemii covid-19: mizhnarodnyi dosvid ta vitchyzniana praktyka. Porivnialno-analitychne pravo. 2020. № 3.

- S. 141-167. URL:
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35663/1.pdf> (date of access: 15.06.2023)
9. Hloviuk I.V., Drozdov O.M. Provedennia sudovoho zasidannia u rezhymi videokonferentsii u kryminalnomu provadzhenni: doktrynalni ta praktychni problemy. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2023. № 1. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/104.pdf (date of access: 20.06.2023)
10. Ažubalytė R., Titko I. Remote criminal trial—fair trial? International Comparative Jurisprudence. 2022. T. 8. №. 2. URL: <https://ojs.mruni.eu/ojs/international-comparative-jurisprudence/article/view/7416/5635> (date of access: 20.06.2023)
11. Pravosuddia v dystantsiinomu rezhymi zabezpechuie pravo uchasnykiv sudovykh zasidan na zakhyst vid zahroz. 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1301262/> (date of access: 15.06.2023)
12. Turner J. I. Remote Criminal Justice. 53 TEX. TECH L. REV. 197. 2021. URL: https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1829&context=law_faculty (date of access: 15.04.2023)
13. Moss B. Courts continue to embrace remote proceedings. Tomson Reuters. 30 November 2022. URL: <https://www.thomsonreuters.com/en-us/posts/news-and-media/courts-remote-proceedings/> (date of access: 15.04.2023)
14. Citizens Econ. Efficiency Commn, Video Arraignment 2.0: Streaming Justice. 2019. 10. URL: http://eec.lacounty.gov/Portals/EEC/Reports/202_0619VideoArraignmentReport.pdf (date of access: 15.04.2023)
15. Courts Realized Savings Through Video Conferencing (illustration), in Video Conferencing Survey, NATL CTR. FOR STATE CTS. 2010. URL:

https://www.ncsc.org/_data/assets/image/0019/16732/q48-png.png (date of access: 15.04.2023)

16. Poulin A. B. Criminal Justice and Videoconferencing Technology: The Remote Defendant, 78 TUL. L. REV. 2004. P.1089
17. Gourdet C. et al. Court Appearances in Criminal Proceedings Through Telepresence: Identifying Research and Practice Needs to Preserve Fairness While Leveraging New Technology, RAND CORP., at 3. 2020. URL: <https://doi.org/10.7249/RR3222> (date of access: 15.04.2023)
18. Remote Criminal Court Proceedings During COVID-19. URL: <https://www.justia.com/covid-19/impact-of-covid-19-on-criminal-cases/remote-criminal-court-proceedings-during-covid-19/> (date of access: 15.04.2023)
19. Tralmaka I. Defence Rights in Remote Justice Procedures. URL: <https://www.unodc.org/dohadeclaration/en/news/2020/06/defence-rights-in-remote-justice-procedures.html> (date of access: 15.04.2023)